

JÓZEF A. DOBROWOLSKI

ANDRZEJ NOWICKI

I. DZIEŁA. Dorobek naukowy Profesora Andrzeja Nowickiego obejmuje ponad 1180 pozycji: księzek, artykułów naukowych i popularnonaukowych, recenzji, sprawozdań, biogramów i haseł. W tym w języku polskim 1000 pozycji, w języku włoskim 138, reszta w dziesięciu innych językach. Pierwsza praca Andrzeja Nowickiego w języku włoskim ukazała się w roku 1947, w języku rosyjskim - w 1960, w angielskim - w 1966, we francuskim i hiszpańskim - w 1969, w serbochorwackim - w 1973, w holenderskim - w 1974, w niemieckim (nie licząc czterowersza w kwietniu 1935 roku w miesięczniku „Jugendstimmen”) - w 1981, w litewskim - w 1989. Poza językiem włoskim, ogółem w językach obcych ukazały się 43 pozycje. Wśród nich są prace o charakterze fundamentalnym: studium o istocie sporów o teorię Kopernika, o narzędziach pojęciowych do badania form pomiernej obecności w kulturze, o policentrycznej strukturze podmiotu kultury.

Oto wykaz najważniejszych z około 50 dzieł (księzek) napisanych przez Andrzeja Nowickiego¹.

Centralne kategorie filozofii Giordano Bruna. Warszawa 1962; *Centralne kategorie filozofii Vaniniego.* Warszawa 1970; *Człowiek w wiecie dzieł.* Warszawa 1974; *Portrety filozofów w poezji, malarstwie i muzyce.* Lublin 1978; *Giordano Bruno.* Warszawa 1979; *Nauczyciele.* Lublin 1981; *Zarys dziejów krytyki religii. Starożytność.* Warszawa 1986; *Spotkanie w rzeczach.* Warszawa 1991; *Filozofia masonerii u progu Siódmego Tysiąclecia.* Gdynia 1997 (1997);

Antologie: *Wypisy z historii krytyki religii.* Warszawa 1962; *Filozofowie o religii, t. 1 -2.* Warszawa 1960, 1963; *Filozofia włoskiego Odrodzenia.* Warszawa 1967; *Filozofia francuskiego Odrodzenia.* Warszawa 1973; *Współczesna filozofia włoska.* Warszawa 1977.

Prace o myślicielach polskich: *Kopernik - człowiek Odrodzenia.* Warszawa 1943; *Grzegorz z Sanoka.* Warszawa 1958; *Wykłady o krytyce religii w Polsce.* Warszawa 1965; *Witwicki.* Warszawa 1982; *Kazimierz Łyszczyński.* Warszawa 1989.

¹ Po raz pierwszy bibliografia najważniejszych prac A. Nowickiego została opublikowana w „Euromerze” 1969, nr 4. Pełna bibliografia doprowadzona do końca grudnia 1988 r. ukazała się nakładem Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie z okazji jubileuszu siedemdziesięciolecia Andrzeja Nowickiego (Lublin 1989).

Pisma literackie: *Ostatnia noc Vaniniego*. Katowice 1976; *Lampa trzydziestu spotka*. Katowice 1980; *Ucze Twardowskiego*. Katowice 1983.

Syntetyczny obraz struktury zainteresowa Andrzeja Nowickiego pokazuje, na jakie cz ci geograficzne rozpada si kultura jako podmiot, który go szczególnie fascynował. Uprzywilejowanymi obszarami jego bada w dziedzinie filozofii kultury s kultura włoska i polska, potem za francuska, niemiecka, angielska, rosyjska, chi ska, staro ytna grecka i rzymska. Na trzecim miejscu - portugalska z brazylijsk , litewska, białoruska, w gierska, rumu ska i japo ska. Na przełomie lat 70. i 80. zainteresowanie kultur włosk nieznacznie zmalało, chocia wci znajdowało si na pierwszym miejscu. Natomiast znacznie wzrosło zainteresowanie kultur polsk oraz staro ytn i niemieck , a od roku 1985 ro nie fascynacja kultur chi sk , japo sk , persk i arabsk . Fascynacj Nowicki uwa a za czynnik decydujący w sukcesach w pracy naukowo-badawczej. Bez fascynacji zabrakłoby energii do podejmowania zada trudnych i pracochłonnych.

Od najwcze niejszych lat twórczo ci naukowej przedmiotem bada Andrzeja Nowickiego były przede wszystkim nast puj ce dziedziny kultury: filozofia, ró norodno j zyków i systemów pisma, malarstwo (szczególnie portretowe), rze ba (zwłaszcza pomniki), poezja, muzyka, literatura pi kna, historiografia, biografia, muzykologia, mitologia i teologia. Na wysokie miejsce wysun ł badania nad formami po mirtnej obecno ci w kulturze i stworzył narz dzia poj ciowe do tych bada .

Jedn z pierwszych prac naukowych Andrzeja Nowickiego była rozprawa o Koperniku, nast pn za ksi ka pt. *Grzegorz z Sanoka (1406-1477)*². Pierwszy wielki temat to Giordano Bruno. Długoletnie badania zaowocowały opublikowaniem - nie liczc rozprawy habilitacyjnej - przeszło 70 prac oraz now interpretacj filozofii Bruna. T now interpretacj b d c uwie czeniem wysiłków badawczych, Andrzej Nowicki zaprezentował na Mi dzynarodowym Sympozjum w Nori (luty 1975) - mie cie, w którym urodził si Bruno. Nowe tłumaczenie sensu ukrytego w pismach filozofa stre cił słowami tytułu wygłoszonego referatu: *Policentryzm kosmologii Bruna jako fundament jego policentrycznej filozofii kultury*. Z dziesi ciu wygłoszonych tam referatów wydrukowano tylko trzy, a prac Nowickiego umieszczono na pierwszym miejscu obok takich sław, jak Ugo Spirito (1896-1979) i Antonio Corsano (1899-1989). Rok pó niej Andrzej Nowicki za całokształt sukcesywnych studiów nad Bninem został nagrodzony honorowym obywatelstwem miasta Noli (Andrea Nowicki, conterraneo di Copernico - Cittadino onorario di Nola per gli studi su Giordano Bruno).

² W 500. rocznic mirci tego polskiego my licieła, staraniem A. Nowickiego zorganizowano w UMCS w Lublinie dwudniow sesj z wystaw . Uroczystego otwarcia sesji dokonał ówczesny Dyrektor Mi dzyuczelnianego Instytutu Filozofii i Socjologii, prof. dr hab. Z. Cackowski.

Pogl bion interpretacj filozofii Bruna czytelnicy polscy mog po- zna ze wst pu do ksi ki *Giordano Bruno*. Praca ta stanowi podsumowanie dwudziestu lat bada nad Bninem. Autor stwierdza tam, e dotychczas historycy w dziełach tego pó norenesansowego my licieła nie dostrzegali, i we wszystkich swoich rozwa aniach, zarówno w metafizyce jak i w kosmologii, metodologii, estetyce i filozofii kultury, Bruno stał na stanowisku konsekwentnego pluralizmu i policentryzmu. W roku 1984 Andrzejowi Nowickiemu udało si jeszcze raz odkry „nowy obszar” w studiach nad Bninem: jako pierwszy dostrzegł i omówił rozwa ania Bruna o muzyce w artykule pt. *Giordano Bruno o kompozycji* („Ruch Filozoficzny” z 23 XII 1984), rozwijaj c my l o jedno ci filozofii, muzyki, malarstwa i poezji.

Drugim wielkim tematem, i bodaj e najwa niejszym przedmiotem bada Andrzeja Nowickiego w dziedzinie historii filozofii, był Giulio Cesare Vanini. O tym filozofie, podobnie jak Bruno spalonym na stosie, Nowicki opublikował ogromn ilo , si gaj c około 90 ró nych opracowa , w j - zyku polskim i włoskim. Te wła nie prace zadecydowały, e przez 20 lat uchodził za najwybitniejszego znawc spu cziny filozoficznej Vaniniego. Uchodził za pierwszego przed znanymi ju wtedy takimi badaczami jak Luigi Corvaglia (1892-1966), Antonio Corsano i Emile Namer, którzy mieli równie du y wkład do studiów nad Vaninim. Dopiero w połowie lat 80. zacz ły ukazywa si we Włoszech prace Francesco P. Raimondi i Giovanni Papuli. Obaj autorzy nawi zywali do Andrzeja Nowickiego i ujawniali równ albo i wi ksz jego wiedz o Vaninim.

Fascynacja dziełami Vaniniego sprawiła, e Nowicki kilkakrotnie powracał do lektury i za ka dym razem odkrywał co nowego. Stawiał nowe pytania, pierwszy wkraczał na obszary przez nikogo nie badane słusznie uwa aj c, e „ka dy badacz powinien mie przynajmniej jeden taki obszar, na którym jest najlepszy”. Odkrycia Nowickiego zwi zane z now interpretacj filozofii Vaniniego najkrócej mo na uj w czterech punktach. Po pierwsze, nikt przed Vaninim nie rozwin ł równie bogatej i wszechstronnej krytyki religii. Po drugie, Vanini był tak e ateografem, prawdziw encyklopedi wiedzy o pogl dach ateistów. Po trzecie, zuchwała destrukcja poszczególnych elementów religii szła w parze z prób wypracowania wieckich ekwiwalentów tego, co burzył, na przykład wieckiej perspektywy nie miertelno ci. Po czwarte, w dziełach Vaniniego znajduje si nie tylko krytyka religii, ale tak e system filozoficzny, a w jego ramach renesansowa aksjologia z filozofi kultury oraz teoretyczne przesłanki do filozofii spotka .

Zdaniem Andrzeja Nowickiego, szczególnie cenne jest u Vaniniego rozwinicie „paradoksu Empedoklesa”, według którego doskonało dzieł polega na ich „niedoskonało ci”, czyli na zawartej w nich przestrzeni dla współ-

twórczej aktywności tych, którzy się z nimi wci spotykają: doskonałe jest to, co można na rozwijać i uzupełniać.

Nowicki swoje wnikliwe uwagi dotyczące powyższych kwestii przedstawił w obszernym referacie na Międzynarodowym Zjeździe Filozoficznym w Lecce, zorganizowanym w 400. rocznicę urodzin Vaniniego. W dowód uznania za niewątpliwie sukcesy w studiach nad Vaninim, otrzymał w roku 1967 honorowe obywatelstwo miasta Taurisano i w dwa lata później Złoty Medal (Medaglio d'oro al merito per gli studi su G. C. Vanini, Lecce 24 grudnia 1969). W tym miejscu nie można nie wspomnieć o tym, że wszystkie główne prace o Bninie i Vaninim wymagały uprzedniej gruntownej znajomości filozoficznego kontekstu, jaki stanowi całość włoskiego (i nie tylko włoskiego) Odrodzenia. Zapytany, z którymi swoimi pracami chciałby się utożsamiać, podkreślił, że w pewnym sensie utożsamia się ze wszystkimi. Każda z nich wychodziła na światło dzienne z jego „wiata wewnątrz trzono” i co wyrażała. Za wszystkie więc „odpowiada” i jest taki, jakimi są jego prace, ze wszystkimi ich zaletami i wadami. Jednak nie wszystkie są mu równie bliskie. Najbardziej bliskie poglądom filozoficznym Andrzeja Nowickiego jest księga *Spotkania w rzeczach* - główne „dzieło życia”. Łączy, że z tego, co napisał, nie wszystko zostało opublikowane. Między innymi pozostały w rękopisie, maszynopisie lub w komputerze *Włochy 1919-1999*, *Las chich snów*, *Mozart*, *Witwicki o malarstwie i rzeźbie* oraz rozpoczęte *Filozofia języka* i *Autobiografia*. Dzieła Nowickiego dają się wpleść w jego życiorys, stanowi część intelektualnej biografii ich twórcy. Zgodnie zresztą z formułowanymi teoriami, że sam wyjeżdżał w tym, co stworzył, to znaczący w dziełach.

II. WAŻNIEJSZE OPRACOWANIA. O twórczości Andrzeja Nowickiego napisano - szczególnie po roku 1989 - wiele znakomitych prac. Pisanie o nim - poza Polską - w piętnastu językach świata. Według bibliografii doprowadzonej do grudnia 1999 roku, łączna ilość opracowań, omówień, recenzji, komentarzy i wzmianek o Nowickim wynosi 780 pozycji. Z tego w języku polskim (od roku 1933) - 610, w języku włoskim (od roku 1946) - 104, francuskim (od roku 1951) - 10, rosyjskim (od roku 1952) - 19, angielskim (od roku 1959) - 7, litewskim (od roku 1961) - 9, niemieckim (od roku 1970) - 5, węgierskim, czeskim, holenderskim, portugalskim, serbochorwackim, białoruskim, bułgarskim, słowackim, chińskim.

Autorami ważniejszych prac o Andrzeju Nowickim w językach obcych są trzej włoscy historycy filozofii: Francesco P. Raimondi, Giovanni Papuli i Vittorio Zucchin. Niektóre ich opracowania były recenzowane na łamach „Edukacji Filozoficznej” i „Ruchu Filozoficznego”. V. Zucchin napisał o Nowickim, że jest on „wielkim polskim filozofem” (il grande filosofo).

polacco)³. W Polsce o Andrzeju Nowickim bardzo pozytywnie pisali: Teresa Rzepa, autorka m. in. interesującego *Psychologicznego portretu twórcy filozofii portretu* („Studia Filozoficzne” 1989, nr 10); Iwona A. Siedlaczak w opracowaniu pt. *Dantejskie lata Profesora Andrzeja Nowickiego* (Warszawa 1999); Mirosław Nowaczyk (m. in. *Centralne kategorie myśli filozoficznej A. Nowickiego*. „Euhemer” 1979, nr 4); Krzysztof Wieczorek, Józef A. Dobrowolski, Stefan Symotiuk, Czesław Gryko (jeden ze swoich prac zatytułował *Andrzej Nowicki jako pedagog i wychowawca*. „O wiata Dorosłych” 1984, nr 8); Czesław Głombik, znany historyk filozofii nowożytnej powszechnej i polskiej XX wieku, m. in. w niedawno piśmnie wydanej księce *Husserl i Polacy. Pierwsze spotkania, wczesne reakcje*. Katowice 1999); Jan Szmyd, Henryk Borowski, Stefan Opara (np. w *Nurtach filozofii współczesnej*. Warszawa 1994), Eulalia Michnowska i Marian Skrzypek.

Krzysztof Wieczorek i Janusz Łukaszyński swoje prace doktorskie poświęcił filozoficznej twórczości Andrzeja Nowickiego. Obie prace ukazały się drukiem, pierwsza - K. Wieczorka pt. *Dwie filozofie spotkania. Konfrontacja myśli J. Tischnera i A. Nowickiego* (wyd. Uniwersytet Łódzki. Katowice 1990), druga - J. Łukaszyńskiego: *Problem racjonalizmu w inkontrolnej koncepcji kultury Andrzeja Nowickiego* (drugie wyd. Wrocław 1997).

Cztery osoby podjęły problem relacji zachodzących między filozofią Nowickiego a innymi filozofiami (filozofami). K. Wieczorek badał relacje zachodzące między Nowickim a ks. J. Tischnerem, tj. między dwiema pierwszymi polskimi filozoficznymi koncepcjami spotkania: wyrastającą z inspiracji filozofów-materialistów inkontrolologii Nowickiego, a wywodzącą się z kręgu myśli katolickiej - agatologiczną filozofię spotkania ks. Józefa Tischnera⁴. Teresa Rzepa badała związki zachodzące między *modus philosophandi* Nowickiego a Władysławem Witwickim⁵. Z kolei J. Łukaszyński pisał o wpływie racjonalizmu i reistycznej wersji materializmu Tadeusza Kotarbińskiego na kształtowanie się postawy naukowej Nowickiego. Obecnie za Zofia Majewska podjęła również udane próby komparacji rozumienia i posługiwania się pojęciem „inkontrolologii” w dziełach Romana Ingardena i Nowickiego.

„W filozofii polskiej myśl o spotkaniach między ludźmi poprzez dzieła - pisze Majewska - znalazła pełną artykulację w inkontrolologii Andrzeja Nowickiego. Obu filozofów łączy przekonanie o sensowności odnoszenia kategorii spotkania do relacji między człowiekiem a jego wytworami. Pomysł

³ V. Zacchino: *Salento e Polonia...* Lecce 1994, s. 97.

⁴ O tym, jak się mają do siebie te dwa nurty refleksji oraz o różnicach agatologicznych filozofii spotkania ks. J. Tischnera zob. *Dwie filozofie spotkania...*, wyd. cyt.

⁵ T. Rzepa: *Psychologia Władysława Witwickiego*. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1991.

Ingardena zrodził si do pó no i zasadniczo tylko na gruncie estetyki. Inkontrolologia Nowickiego dotyczy wszelkich wytworów człowieka, ale swoj uwag koncentruje na dziełach kulturowych. Obaj filozofowie spotkania z dziełami chc bada w ich aspekcie aksjologicznym (...). Nowicki ju w punkcie wyjcia nie ukrywa swego nastawienia aksjologicznego, a spotkanie jest jedn z centralnych kategorii jego filozofii, wokół której ogniskuj si rozstrzygni cia ontologiczne i metodologiczne”⁶.

O Andrzeju Nowickim pisali tak e jego przeciwnicy: Norbert Wojtowicz, Stanisław Krajski i ks. Daniel Swend. Wojtowicz w opracowaniu pt. *Wielki Architekt Wszech wiata. Teologiczna krytyka maso skich wizji Boga* (Wrocław 1999). S. Krajski w *Masoneria polska 1999* (Wyd. w. Tomasa, Warszawa 1999), a ks. Daniel Swend - m. in. w artykule *Nowickiego krytyka j zyka teologicznego* („Roczniki Teologiczne” t. XXXVIII-XXXIX, z. 2, 1991-1992). Nieco wcze niej, bo w roku 1988 z Nowickim polemizował Jerzy Bukowski, filozof katolicki, autor *Zarysu filozofii spotkania* (Kraków 1987) i *Spotkania z inkontrolologi* („Studia Filozoficzne” 1988, nr 4). Polemik i sprzeciw Bukowskiego wywołał konsekwentnie wiecki charakter inkontrolologii Andrzeja Nowickiego.

III. YCIE. Andrzej Rusław Nowicki (ur. 27 V 1919 r.) jest rodowitym warszawiakiem, synem działacza socjalistycznego Zbigniewa Ludwika Nowickiego (1892-1942, zgin ł w hitlerowskim obozie koncentracyjnym Weimar-Buchenwald) i Zofii Walerii Słubickiej (1896-1977). Jedyne brat matki, Stefan Słubicki - oficer Wojska Polskiego, został zamordowany w Katyniu razem z tysiami polskich oficerów. W latach 1930-1937 ucz szał do Pa stwowego Gimnazjum im. Staszica przy ulicy Emilii Plater w Warszawie, gdzie 5 czerwca 1937 r. uzyskał wiadectwo dojrzało ci⁷. W tym e Gimnazjum na przyszłego profesora filozofii wielki wpływ wywarli polonista Stefan Bernard Drzewieski (1888-1953) i Julian Krzy anowski (1892-1950), wykładowca klasycznej łaciny i greki, a potem - podczas studiów - Władysław Tatarkiewicz, Tadeusz Kotarbi ski, Antoni Bolesław Dobrowolski, Władysław Witwicki i Kazimierz Czapi ski, przedwojenny działacz Polskiej Partu Socjalistycznej i teoretyk kultury wieckiej. O tym, ile zawdzi cza swoim wspaniałym nauczycielom, którzy znale li si na jego „polu daimoniona”, Nowicki napisał obszernie w *Nauczycielach*, a prócz tego

⁶ Z. Majewska: *Koncepcja spotkania w estetyce Romana Ingardena*, w: *Wybrane prace filozoficzne z lat 1989-1999*. UMCS, Lublin 1999, s. 151.

Lata gimnazjalne A. Nowickiego (i niektórych jego nauczycieli) rzetelnie opisał jego kolega szkolny, znany pisarz K. Ko niewski (ur. 1919) w swoich ksi kach: *Ró owe cienie*. Warszawa 1960 i *Zamkni te koła*. Warszawa 1965.

w jednej z prac - przedruk w *Spotkania w rzeczach* - przedstawił, co zawdzięcza Johannowi F. Herbartowi (1776-1841).

Po ukończeniu szkoły średniej, Nowicki w latach 1937-1939 studiował filozofię, psychologię i italianistikę na Uniwersytecie Warszawskim. Podczas okupacji kontynuował naukę na Uniwersytecie Podziemnym pod kierunkiem Władysława Tatarkiewicza, ukończył magisterium (1943) na podstawie pracy o filozofii Heraklita. W latach 1943-1944 był asystentem wielkiego uczonego A. B. Dobrowolskiego (1872-1954). Rozprawę doktorską pt. *Co to są czyny bohaterские (...)?*, której promotorem był również Tatarkiewicz, obronił jesienią 1947 roku, a uroczysta promocja odbyła się 18 lutego 1948 r. na Uniwersytecie Warszawskim. W 1952 roku został pracownikiem naukowo-dydaktycznym w macierzystej uczelni, najpierw jako adiunkt, następnie jako zastępca profesora. Dnia 10 kwietnia 1962 roku Rada Wydziału Filozoficznego nadała Andrzejowi Nowickiemu stopień naukowy doktora habilitowanego za pracę pt. *Centralne kategorie filozofii Giordana Bruna*, a wkrótce został awansowany na stanowisko docenta. 5 lipca 1971 roku został profesorem nadzwyczajnym, a 10 czerwca 1976 roku - profesorem zwyczajnym.

We Włoszech A. Nowicki był 16 razy, a głównie w ojczyźnie Bruna i Vanniniego przebywał 1143 dni w 128 miastach. Pierwszy i zarazem najdłuższy pobyt miał miejsce od 23 września 1945 roku do 28 maja 1947 roku, kiedy pracował w służbie dyplomatycznej na stanowisku attache Ambasady RP w Rzymie. W języku włoskim wygłosił 45 odczytów i wykładów o treści filozoficznej. Jak nigdy Filip Kallimach Buonaccorsi czuł się pół-Włochem, pół-Polakim, tak i wielką miłość do kultury włoskiej sprawiła, że Andrzej Nowicki chciałby, aby uważano go za filozofa polsko-włoskiego, związanego nie z jednym miastem (Warszawą, Lublinem czy Wrocławiem), ale z dwiema wielkimi kulturami.

W innych krajach Andrzej Nowicki znany jest przede wszystkim jako erudyta i wybitny badacz XV-XVII-wiecznej i współczesnej filozofii włoskiej. W Europie wschodniej, zwłaszcza w Białorusi i na Litwie - jako badacz Kazimierza Łyszczyńskiego (1634-1689) i religioznawca. W środowiskach akademickich Białorusi i Litwy znana jest też - podobnie jak we Włoszech - Nowickiego filozofia kultury.

Z perspektywy osiemdziesięciu lat życia Nowickiego szczególnie znaczenia nabierają cztery daty: 1932, 1952, 1963 i 1973, dzielące wyrażenie jego działalności na cztery okresy. W pierwszym, zamykającym się w latach 1932-1952, kształtowała się to samo Nowickiego. Był wówczas radykalnym zwolennikiem kultury wieckiej, kultur jako całości pojmował jako „wiat cudownych dzieł” i splót czynności związanych z ich „czytaniem” i wytwarzaniem. Drugi okres, warszawski - to praca na Wydziale

Filozoficznym Uniwersytetu i w redakcji kwartalnika „Euhemer”, trzeci - wrocławski w latach 1963-1973, za czwarty - lubelski, obejmuje 18 lat działalności naukowej i dydaktycznej. Po przejściu na emeryturę i po powrocie do rodzinnej Warszawy, Andrzej Nowicki rozpoczął piąty, nowy okres swojego życia, który sam nazywa „okresem dantejskim”, od nazwy ulicy A. Dantego na warszawskim Oliborzu.

Wykłady i seminaria prowadzone przez Nowickiego przyciągały słuchaczy rozległą wiedzą i doskonałym warsztatem naukowym. Wykazywał się niezrównaną pracowitością, twórczym zapałem poznawczym oraz do rzadka wśród uczonych skromnością i wycofaniem. W swej pracy nauczycielskiej był nie tylko wymagający, ale zarazem bardzo cierpliwy i wyrozumiały. Posiadał poczucie humoru, co sprawiało, że seminaria poszerzały wiedzę uczestników w sympatycznej atmosferze. Jak nikt inny potrafił bronić swoich poglądów: moim na było się z nim nie zgadzać, jednak w polemice z nim trudno było wypaść przekonująco.

We Wrocławiu Andrzej Nowicki kierował Katedrą Historii Filozofii, za pracę w Lublinie rozpoczął od utworzenia Zakładu Filozofii Kultury. Zmiana ta sygnalizowała, że w jego życiu nastąpił zdecydowany przełom. W Warszawie i we Wrocławiu zajmował się historią filozofii, a od roku 1966 zaczął budować własny system filozofii kultury. Temu działaniu towarzyszyła charakterystyczna modyfikacja metody w związku ze stosowaniem jej na nowym obszarze. W roku 1958 wygłosił referat o kategoriach formy i treści, w którym przedstawił własną deklarację metodologiczną: problem wyłuskiwania cennych treści wiekowych z form religijnych⁸. Taki program badań, któremu był zawsze wierny, zmieniał historię religii w historię kultury wiekowej. W nowo utworzonym Zakładzie Filozofii Kultury zaczął stosować metodę do wyłuskiwania treści filozoficznych z malarstwa i muzyki. W ten sposób to, co było metodologią religioznawczą - przekształciło się w metodę wydobywania filozofii ukrytej w różnych dziedzinach kultury. Nie oznaczało to zerwania z dotychczasowymi studiami nad filozofią włoskiego Renesansu, jednak od tamtej daty koncentrował się na dziejach filozofii kultury. W rekonstruowanych systemach szukał przestrzeni dla własnych rozważań filozoficznych.

Andrzej Nowicki jest członkiem wielu towarzystw i organizacji naukowych oraz komitetów redakcyjnych czasopism. Między innymi w roku 1957 założył kwartalnik „Euhemer. Przegląd Religioznawczy”, którym kierował do 1981 roku. Od roku 1938 jest członkiem Polskiego Towarzystwa Filozoficznego. Był jednym z organizatorów Polskiego Towarzystwa Religiozna-

⁸ Zob. A. Nowicki: *Rola kategorii „formy” i „treści” w definiowaniu religii i ateizmu*. „Euhemer” 1958, nr 3 i *Ateistyczny sens teologii eucharystii*, w: *Kongresy eucharystyczne w doktrynie i praktyce Kościoła katolickiego*. Warszawa 1987.

wczego; w latach 1973-1988 był jego prezesem, a od 28 września 1988 roku jest honorowym Prezesem. Dekretem Prezydenta Republiki Włoskiej, Giuseppe Saragata z dnia 28 marca 1967 roku, został członkiem zwyczajnym zagranicznym Akademii Nauk Moralnych i Politycznych w Neapolu.

Za wybitne zasługi w działalności naukowej i dydaktycznej Andrzej Nowicki był wielokrotnie wyróżniony odznaczeniami państwowymi polskimi i zagranicznymi. Między innymi, nagrodami Ministra resortu szkolnictwa wyższego, Krzyżem Oficerskim OOP, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, „Za zasługi dla Lubelszczyzny”, „Zasłony dla Sanoka”, „Medalem Tysiąclecia”, Złotym medalem w szafirowym onyksie (Al Prof. A. Nowicki la Società di Storia Patria di Terra di Lavoro, Caserta, 10 VII 1972), Medalem „Grand Orient de Belgique 5832” (10 XII 1998), Złotym Medalem „Universala Framasona Ligo” (13 VII 5997 - 1997).

W życiu Andrzeja Nowickiego bywały chwile - nie tylko podczas okupacji - kiedy dochodził do wniosku, że wiat, w którym żyjemy, nie nadaje się do życia. W Lublinie chwil takich było mniej niż gdzie indziej. Mógł bez przeszkód budować własny system filozoficzny, a więc realizować to, co odpowiadało wewnętrznym potrzebom jego osobowości. Pracował naukowo w spokoju, przewidziany, a metodologicznie sumiennie nie idzie na marne. Proponowane do druku teksty ukazywały się w postaci książkowej i w periodykach. Przeważnie oceniano je pozytywnie, krytycznych czy złolich recenzji było bardzo mało. Uczniowie i przyjaciele zorganizowali swojemu Mistrzowi piękne uroczystości jubileuszowe: na sześćdziesiąt i siedemdziesiąt lat. A dla uczczenia 80. rocznicy urodzin Zakład Filozofii Kultury Uniwersytetu im. M. Curie-Skłodowskiej wydał pamiętnik książkowy pt. *Wybrane prace filozoficzne z lat 1989-1999* z dedykacją: „Naszemu Nauczycielowi, Wspaniałemu uczonemu i człowiekowi - Profesorowi Andrzejowi Nowickiemu”. Ten okolicznościowy zbiór w dwutomowym wydawnictwie dowodzi, że utworzony i kierowany przez Nowickiego Zakład jest zdolny do samodzielnej działalności. I pomimo, że od wyjazdu z Lublina minęło dostatecznie wiele czasu, to w lubelskiej Alma Mater o tym Zakładzie mówi się nadal: Zakład Nowickiego.

IV. POGŁĘDY. Andrzej Nowicki jest historykiem filozofii, filozofem, italianistą, religioznawcą, nauczycielem, działaczem laickim, publicystą, autorem prac literackich. Jednak najważniejszą dziedziną jego działalności jest filozofia kultury. Zgodnie z własnym trafnym spostrzeżeniem, że historycy filozofii najczęściej „spotykają się” z tymi okresami historycznymi, w których głoszone poglądy są najbliższe ich poglądom filozoficznym - poświęcił kilkadziesiąt lat życia badaniu kultury i myśli filozoficzno-społecznej Odrodzenia. Renesansowi myśliciele urzekali go charakterystycznym

dla tamtej epoki wszechstronno ci zainteresowa , bogactwem wiedzy obejmującej różnorodne dyscypliny oraz wielokierunkowo ci twórczych działań zmierzających do przebudowy stosunków międzyludzkich.

Przełomowym momentem w kształtowaniu się poglądów Nowickiego był rok 1966, w którym napisał *Ateistyczną perspektywę nieśmiertelności*. Z historii filozofii i religioznawcy wynurzył się filozof zajmujący budowaniem własnego systemu filozofii człowieka. U podstaw budowanego systemu znalazły się cztery myśli: a) wzbogacanie własnymi dziełami świata dzieł ludzkich - to najwyższa wartość nadająca sens ludzkiemu życiu; b) możliwość „eksterioryzacji”, czyli „przekazania części własnej duszy” swemu dziełu (obdarzanie własnego dzieła „piętnem imiennym”); c) odkrycie „istnienia we własnych dziełach” jako najwyższego sposobu istnienia człowieka (*homo in rebus*)⁹ i d) możliwość „istnienia w dziełach innych ludzi”.

Filozofia Andrzeja Nowickiego nie dzieli się na ontologię, teorię poznania i etykę. Nowicki jako filozof i filozof kultury zajmuje się przede wszystkim takimi zagadnieniami jak: 1. Sposób istnienia twórcy w wytwarzanych przez niego rzeczach. 2. Formy obecności człowieka w kulturze, a w szczególności formy pośmiertnej obecności człowieka w kulturze. 3. Rola spotkania w formowaniu się osobowości i w rozwoju kultury (tę nową dziedzinę rozważa, mianowicie filozofia spotkania, zaprezentował na V Zjeździe Filozofii Polskiej w Krakowie, listopad 1987 r.). 4. Kryteria doskonałości dzieł filozoficznych i dzieł sztuki. 5. Różnorodność języków i pism. 6. Filozofia portretu, filozofia muzyki, filozofia snów i tęsknoty do miejsc i osób, od których jesteś daleko. 7. Filozofia tożsamości i autokreacji.

W przeciwieństwie do personalistów, którzy zacieśniają pojęcie „spotkania” do spotkania między osobami, Nowicki, odkrywając zjawiska ergantropii, zmierzał do rozszerzenia tej problematyki o wielki obszar spotkania z rzeczami wytworzonymi przez ludzi. Spotkania okazują się również spotkaniami z osobami, ale ukrytymi w rzeczach. Rozwój kultury Nowicki uzależnia od realnej obecności ludzi w wytwarzanych przez nich przedmiotach materialnych (rzeczach): kultura rozwija się dzięki temu, że ludzie mogą spotykać się właśnie w rzeczach (przedmiotach) z innymi ludźmi. Nowicki stwierdza, że taki rodzaj obecności nazywany ergantropią, zasypuje przepaść między światem osób a światem rzeczy¹⁰. Światy te przenikają się wzajemnie. Świat osób interioryzuje w sobie świat rzeczy i eksterioryzuje się w światach tworzonych przez siebie rzeczy. Świat ten, a w każdym razie świat rzeczy wytworzonej

⁹ Por. A. Nowicki: *Skąd się wzięło i jaki sens ma wyrażenie „homo in rebus”? „Studia Filozoficzne” 1986, nr 1-2.*

¹⁰ O realnej obecności człowieka w przedmiotach materialnych Nowicki pisał w książce *Człowiek w świecie dzieł*. Warszawa 1974.

przez człowieka znajduje się przestrze (*spatium*) dla współtwórczej aktywności i innych ludzi.

Doniosłe znaczenie dla rozwinięcia „filozofii obecności” jako części składowej własnego systemu, miał tekst napisany z okazji dziesięciolecia czasopisma „Presenza Taurisanese”, wydrukowany pod tytułem *Del significato e del valore della presenza*. Zdaniem Nowickiego, „obecność” i „nieobecność” nie są pojęciami przeciwstawnymi, bowiem może być „obecność pozorną”, a „nieobecność jawną” może być przesłania „obecność ukrytą”.

Na szczególne podkreślenie zasługuje wkład Andrzeja Nowickiego do metodologii historii filozofii. Opracowując własny „warsztatowy sposób badawczy” doszedł do przekonania, że zadaniem historyka nie jest streszczenie czy objaśnianie poglądów filozofa, lecz pokazanie jego „sposobu filozofowania”, zwłaszcza stworzonych przez niego narzędzi pojęciowych. Najważniejsze z owych narzędzi pojęciowych nazywa „centralnymi kategoriami”, a zastosowanymi przez siebie metodami - metodami centralnych kategorii filozoficznych. Stosował je - począwszy od studiów nad Brunem - we wszystkich swoich pracach z zakresu historii filozofii.

Zamiast tradycyjnego objaśniania poglądów, Nowicki postuluje ekspozycję „trzeciego pola” badawczą: nie życie myśliciela, nie treść jego dzieł, lecz „życie dzieł”, czyli formę po śmierci obecności myśliciela w kulturze. Twierdzi, że wielkim myślicielem jest ten, kto potrafi wybierać, ulepszać i wytwarzać nowe narzędzia pojęciowe. W swojej deklaracji metodologicznej proponuje, aby życie myśliciela i jego dzieła badać w „wieloletniej spoteczności”. Nowickiemu chodzi o spotkania badanego myśliciela z jego nauczycielami-mistrzami, z twórcami cenionych dzieł z różnych krajów i różnych stuleci oraz o spotkania czytelników z dziełami tego myśliciela. Winniśmy poznać te aspekty myślenia filozoficznego, które są zakorzenione w spotkaniach filozofa z innymi ludźmi. Wartość rezultatów poznania zależy od bogactwa osobowości poznającego (badacza) i od umiejętności uchwycenia przedmiotu w jego obiektywnej wieloaspektowości.

Zanim jeszcze powstała nazwa „inkontrolologia” i został sformułowany jej program, Nowicki zapoczątkował serię prac poświęconych badaniu spotkań między filozofami, a także spotkań filozofów z uczonymi i artystami, z kulturą, religią. Początkiem i podstawą tego kierunku refleksji stało się spostrzeżenie Nowickiego, że ważnym czynnikiem powstawania i rozwoju poglądów filozofa są relacje łączące go z innymi filozofami. Zainteresowanie fenomenem spotkania wyrosło z potrzeb warsztatu badawczego historyka filozofii. Z prac Nowickiego łatwo wyczytać, że opowiada się on za osobowym, kreatywnym, ergantropijnym, spacjogennym i policentrycznym sposobem istnienia filozofii. Oraz, że ceni tych historyków, którzy myślenia filozoficzne uwyraźniają oryginalnymi interpretacjami.

Tre ci filozoficznych Nowicki poszukiwał nie tylko w dziełach filozoficznych. Ukryte elementy inkontrologii, ergantropii i polimeryzmu (pluralistycznej i policentrycznej teorii osobowo ci) próbował wydobywa z prac psychologicznych. Odnajdywał je równie w poezji, malarstwie i rzebie, w muzyce, w traktatach teologicznych (na przykład w teologii eucharystii, w prawosławnej teologii ikony), w praktyce. Ukuł poj cie „filozofii ukrytej w działaniu”. Analizował własne metody i narz dzia, analizował kryteria warto ciowania. Z tych obserwacji narodził si system filozofii kultury.

W teorii poznania Nowicki nawi zuje przede wszystkim do Herbarta, wysoko przez siebie cenionego filozofa i psychologa. Nawi zuje do Herbartowskiego uj cia procesu poznawania rzeczywisto ci jako kształtowanie percepcji przez masy apercepcyjne wypełniaj ce nasz umysł „mas przedstawie ” (*Vorstellung massen*), która zbli a si i mo e by przez umysł przyj ta lub odrzucona. Jak wiemy, Herbart w yciu psychicznym dopatrywał si działania prawa apercepcji. Nasze wyobra enia skutkiem tego prawa pozostaj w stałej zale no ci od masy wyobra e nagromadzonych poprzednio w wiadomo ci.

Problem funkcjonowania mas apercepcyjnych w ludzkim umy le zaczął fascynowa Nowickiego ju pod koniec 1939 roku, jednak e pierwsze prace na ten temat napisał dopiero w listopadzie 1987 i w lipcu 1988 roku. Wtedy to poj cie „masy apercepcyjne” weszło na stałe do składu narz dzi poj ciowych. Nowicki, opowiadaj c si za Herbartem a przeciwko Kantowi, odrzuca „powszechny aprioryzm”. Przyjmuje historycznie uwarunkowany, indywidualnie zró nicowany aprioryzm mas apercepcyjnych. O ka dej percepcji decyduj uformowane w naszym umy le - przez cało zdobytej wiedzy i umiej tno ci, cało lektur - masy apercepcyjne, u ka tego inne.

Przedmiotem poznania - zdaniem Nowickiego - jest zawsze spotkanie, to znaczy splot relacji pomi dzy podmiotem a obiektem. Kiedy dwie osoby mówi „tak samo”, to nigdy nie mówi tego samego, poniewa ró ni je sposób rozumienia wypowiedzanych słów (*modus intelligendi*). Ka demu z wypowiedzanych słów towarzyszy inny zestaw obrazów, wspomnie , skojarze . Poza takim zestawem, słowa stanowi jedynie puste formy bez własnej tre ci. Nowicki uwa a, e jednym z warunków recepcji s własno ci spacjogenne filozofii. Dzieło filozoficzne musi wytwarza w sobie i wokół siebie pewn przestrze dla wielorakiej aktywno ci osób, które b d si z nim stykały.

Istotn cz ci systemu filozoficznego Andrzeja Nowickiego jest, nawi zuj ca do Ernsta Blocha (1883-1977) „ontologia bytu, którego jeszcze nie ma” (*Ontologie des Noch-Nicht Seins*). Wynika z niej dyrektywa ujmowania ka dego przedmiotu (dzieła sztuki, dzieła filozoficznego, studenta, społecze stwa) w aspekcie jego mo liwych przekształce , w aspekcie mo li-

wo ci bycia innym ni jest w danej chwili. Nowicki przyjął Blochowską interpretację „aktywnej materii”, co stało się fundamentem wszystkich jego prac o filozofii Odrodzenia, a w latach 80. źródłem inspiracji dla budowanej „filozofii tworzywa”. Również stosunek Andrzeja Nowickiego jako profesora do uczennic i uczniów - kształtował się w wizji tych wspaniałych dzieł, jakie mogli w przyszłości stworzyć.

W filozofii religii i teorii kultury wieckiej rolę centralnej kategorii pełni termin „roztapianie” wyrastający z dzieła Nowickiego do pogodzenia postawy konsekwentnie ateistycznej z troską o zachowanie i włączenie do kultury wieckiej tych wszystkich wartości, jakie mogły tkwić w różnych religiach. Jako religioznawca, Nowicki zajmował się metodologią religioznawstwa, filozofii i psychologii religii. Jest najlepszym w Polsce znawcą literatury ateograficznej oraz teorii i historii ateizmu. Ale, jak sam mówi, najlepiej zna się na religiach stworzonych przez poetów i filozofów (religia Muzyki, religia Sztuki, religia Nauki, religia wiatła i Barwy, religia Rozumu, religia Ludzkości Comte’a). Z różnych dziedzin teologii, Nowickiego najbardziej interesują: teologia eucharystii przez jej związek z teorią ergantropii, prawosławna teologia ikony - przez jej związek z filozofią portretu i walka teologii z ateizmem.

W religiach Nowicki doszukiwał się przede wszystkim treści aksjologicznych: bóstwa jako personifikacje określonych wartości, a więc Atena, Muzy itp. 30 października 1999 roku specjalnie pojechał do Paraby, aby obejrzeć bizantyjski obraz Madonny symbolizujący personifikację Kultury (*Madonna della Cultura*). Od trzynastego roku życia do dziś Andrzej Nowicki jest radykalnym zwolennikiem kultury wieckiej. Po krótkim okresie, w którym ateizm był dla niego tylko negacją, a następnie tylko krytyką religii, obecnie swój ateizm łączy z radykalnym pluralizmem (nawiązującym do Pica, Bruna, Leibniza, Trentowskiego, Jamesa, Spirita) i z różnorodności kultur. Według Nowickiego, nie ma myśli poza rzeczami, myśli mogą istnieć jedynie w rzeczach. Przemieszczanie się myśli w przestrzeni - przepływ myśli z mózgu do mózgu - odbywa się wyłącznie za pośrednictwem przedmiotów materialnych, takich jak wypowiedź ustna, pisemna lub rysunkowa, przekazywana telefaxem czy utrwalona w komputerze.

Postawa życiowa Andrzeja Nowickiego - nestora polskiego ruchu socjalistycznego - mieści się w kontekście utopijnej wizji tworzenia wiatła, którego jeszcze nie ma. Wiatła bez wojen, wiatła zgodnego, wizji braterskiego współlistnienia i współdziałania wolnych narodów, wyciżwie zainteresowanych odmiennie ci kultur. Głównym przesłaniem Andrzeja Nowickiego jest „y dla Republiki Muz” - społeczeństwa ludzi wiatłowych, w których sens życia we wspólnym budowaniu zróżnicowanej Kultury wiatłowej. Tego rodzaju „ycie” to tworzenie dzieł, aby powstawały „byty, które

rych jeszcze nie ma”, to otwieranie się na wci nowe spotkania z innymi językami i kulturami. Wyniesiona z domu rodzinnego wrażliwość społeczna z daleko idącą tolerancją zdecydowały o zaangażowaniu się po stronie idei sprawiedliwej i społecznej, wolno ci sumienia oraz wiecko ci państwa.

Andrzej Nowicki jest przekonany, że „Republika Muz” trwa i będzie wiecznie, chyba że doprowadzimy do całkowitej zagłady życia na Ziemi. Istnienie „Republiki Muz” umożliwia „nie miertelność obecnie w kulturze”. Niezależnymi „ł cznikami” i organizatorami owych spotkań pomiędzy twórcami a potomkami są „architekci obecni ci”. Nowicki wiadomo tworzy swój przyszły obecny w kulturze, chce tak być architektem własnej obecności. Odpowiadając na pytanie stanowił „serce” dzieła Dantego: „*Come l'uom s'eterna?*”, pragnie współuczestniczyć w budowaniu braterskiej, ponadnarodowej wspólnoty twórców, pola dla nowych spotkań mogących zaowocować nowymi „cudownymi” dziełami, pobudzającymi do twórczości przyszłe pokolenia.

V. UCZNIOWIE I KONTYNUATORZY. W życiu akademickim doniosłe znaczenie ma przestrzeń między nauczycielami i uczniami. Najważniejszą przestrzeń spotkań są oczywiście prace magisterskie, doktorskie i habilitacyjne, ponieważ dzięki nim ucze staje się „kim”, staje się osobą zdolną do wytwarzania kolejnych prac naukowych.

Andrzej Nowicki wykształcił 112 magistrów (67 studentek i 45 studentów)¹¹ i 35 doktorów (22 doktorantów i 13 doktorantek)¹². Kilkanaście prac doktorskich ukazało się w formie książkowej, a wszystkie bez wyjątku – streszczenia lub fragmenty – publikowano w powojennych czasopiśmie, niektóre tak w językach obcych. Ponad dziesięciu uczniów Andrzeja Nowickiego jest profesorami, kierownikami katedr i zakładów. Jeżeli przyjmiemy, że uczniem we właściwym znaczeniu tego słowa jest ten, kto potrafił przejść coś istotnego od Nauczyciela i samodzielnie to rozwinąć, wtedy grono kontynuatorów metodologicznego warsztatu Nowickiego okazało się o wiele większe. Tak więc do grona uczniów niewątpliwie należą m. in. profesoria: Czesław Głombik, Krzysztof Wieczorek, Teresa Rzepa, Jan Szmyd, Ryszard Jadczyk. Sądzę, że charakterystyczne czynniki osobowości Mistrza Nowickiego stały się aktywnymi składnikami osobowości wszystkich Jego uczniów.

¹¹ W Warszawie i we Wrocławiu magisteria uzyskiwali u niego włącznie studenci filozofii, w Lublinie również studenci pedagogiki, filologii polskiej i wychowania muzycznego (Zob. A. Nowicki: *Lata lubelskie...*, w: *50 lat rodowiska filozoficzno-socjologicznego w UMCS*. Lublin 1994, s. 184-185).

¹² Pełny wykaz promowanych przez A. Nowickiego doktorów (data obrony, tytuł pracy, miejsce obrony) zob.: „Edukacja Filozoficzna” 1993, vol. 16, s. 119-121.

Uczniowie i kontynuatorzy Nowickiego wywodzą się z pięciu utworzonych i kierowanych przez niego szkół (podaj w porządku chronologicznym ich uformowania): a) religioznawczej, łączącej religioznawstwo z filozofią oraz z zainteresowaniem teorii kultury wieckiej; b) historyczno-filozoficzno-italianistycznej (filozofia XV-XVII i XX wieku) - o przyjęciu do tej szkoły decydowała dobra znajomość języka włoskiego i łaciny; c) historii polskiej filozofii kultury (pisemne prace miały w tytule słowa „filozofia kultury”); d) filozofii muzyki, i najmłodszej - „szkoły filozofii spotkań w rzeczach” (filozofia ergantropii, filozofia przestrzeni).

Przybliżyć naukę polskiej spuścizny filozoficznej włoskiego Renesansu kontynuują następujący uczniowie¹³: Zdzisław Kalita, Tadeusz Błocian, Józef Andrzej Dobrowolski, Stefan Folaron, Jerzy Ochman i Franciszek Pajk. Natomiast jedynym kontynuatorem badań Nowickiego nad współczesną filozofią włoską jest Mirosław Nowaczyk. Stali się oni najlepszymi w Polsce znawcami problematyki, którą podejmowali w swoich pracach doktorskich i habilitacyjnych.

Zdzisław Kalita, autor m. in. dwóch znakomitych księzek: *W renesansowym „regnum hominis”* (Wrocław 1981) i *Człowiek i świat warto ci. Aksjologia renesansowego humanizmu* (Wrocław 1992), swoje syntezy konstruował z nieco odmienną perspektywą niż Nowicki. Dla Nowickiego bowiem postaciami decydującymi o obliczu renesansowej filozofii są Bruno i Vanini, dla Kality - myśliciele wcześniejsi: Giannozzo Manetti, Pico della Mirandola, Leon Battista Alberti.

Po przejściu na emeryturę, w tym „dantejskim okresie” życia, Andrzej Nowicki nie przerwał intensywnych studiów. We Włoszech i we Francji ukazały się jego prace, w których pogłębił pojęcie „Republiki Muz” i „obecności w kulturze” oraz zbadał dwa pojęcia Vaniniego, dotychczas niedostrzeżone: „finis” i „recreatio”. Przez swoich uczniów, kontynuatorów i współpracowników w dalszym ciągu jest obdarzany dowodami przywiązania, wdzięczności i szacunku. Zakładem Filozofii Kultury w Lublinie sprawnie kieruje Stefan Symotiuk.

Streszczenie

Filozofia Andrzeja Nowickiego (ur. 27 V 1919 w Warszawie) została przedstawiona w jego dwóch księgach: *Człowiek w wiecie dzieł* (1974) i *Spotkanie w rzeczach* (1991). Fundamentem jest siedem głównych myśli: 1. W dziełach tworzonych przez człowieka znajduje się jego „realna obecność”, ponieważ człowiek jest zdolny włożyć w życie własnego świata we-

¹³ O uczniach i kontynuatorach czterech pozostałych szkół A. Nowickiego zamierzam napisać osobny tekst.

wn trznego w materialne przedmioty, realn obecno w tych przedmiotach Nowicki nazywa ergantropi . 2. Dzi ki ergantropijnemu charakterowi dzieł ludzkich s mo liwe „spotkania w rzeczach”. 3. Poprzez te spotkania - w procesie „interioryzacji” tre ci dzieł - ro nie wiat wewn trzny człowieka, bogactwo osobowo ci jest rezultatem bogactwa i ró norodno ci spotka . 4. Ka de ludzkie dzieło zawiera „pust przestrze ” przeznaczon dla twórczej aktywno ci czytelników. 5. Rozwój kultury jest rezultatem niesko czonej ilo ci spotka mi dzy lud mi, mi dzy dziedzinami kultury, mi dzy narodami i ró nymi kulturami. 6. Z ka dego dzieła ludzkiego mo na wyłuszczy tre ci filozoficzne, wszystkie religie „roztopi si ” w filozofii i sztuce. 7. To wszystko tworzy przesłanki dla „misji Człowieka”, która polega na tworzeniu „Republiki Muz”.

RIASSUNTO

La filosofia del Andrea Nowicki (nato 27 V 1919 a Varsavia) ho esposto in sue due libri: *L'uomo nel mondo delle sue opere* (1974) e *Incontri negli oggetti* (1991). Il fondamento costituito dai sette pensieri principali: 1. Nelle opere create dall'uomo troviamo la sua „presenza reale”, perché l'uomo é capace di inserire le praticelle del proprio mondo interno in oggetti materiali, la „presenza reale” in questi oggetti dal Nowicki é chiamata - l'ergantropia. 2. Grazie al carattere ergantropico delle opere umane sono possibili gli „incontri nelle cose”. 3. Grazie a questi incontri - nel processo di „interiorizzazione” del contenuto delle opere - cresce il mondo intemo dell'uomo, la ricchezza della person alita é il risultato della ricchezza e diversity, degli incontri. 4. Ogni opera umana contiene „lo spazio vuoto” destinato all'attivita concreativa dei lettori. 5. Lo sviluppo della cultura é il risultato degli infiniti incontri tra gli individui, tra i settori della cultura, tra le nazioni e culture diverse. 6. Da ciascuna opera umana si puó enucleare il contenuto filosofico, tutte le religioni possono dissolte nella filosofia e nell'arte. 7. Tutto cio costituisce premesse per una „missione dell'Uomo che consiste nella creazione della „Republica delle Muse”.